

УДК 323.26

doi: 10.15421/171775

Політична стабільність в умовах наздоганяючої модернізації: виклики та орієнтири

М.К. Манташян

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

У статті встановлюється специфіка викликів політичної стабільності в умовах наздоганяючої модернізації, розкриваються особливості взаємозв'язку процесу демократичних реформ і збереження суспільної моделі. З'ясовується значення соціальної ціни реформ для внутрішньої суспільної підтримки політичної стабільності. Доведено, що політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи, незважаючи на послідовність і зміну подій у конкретних країнах, зберегли стабільність моделі, характерні для істонівської концепції політичної системи. Встановлено перелік чинників, які можуть вплинути на успіх або неуспіх політичної стабільності в умовах модернізації. З'ясовано напрямки переосмислення парадигми функціонування органів публічного управління та представництва на локальному рівні. Визначені параметри якості демократичних перетворень, їх глибину і укоріненість у суспільстві. Визначаються компенсаторні механізми порушення політичної стабільності в умовах модернізації, що наздоганяє. Охарактеризована залежність політичної стабільності в умовах наздоганяючої модернізації від етапу перетворень, від завершеності реформ, від політичної волі учасників політичного процесу. З'ясовано роль соціокультурної матриці для реформованих інститутів і напрямків перетворення країни в цілому.

Ключові слова: політична стабільність; виклики; адаптивні механізми; суспільне середовище; політична креативність

Political stability in conditions of overtaking modernisation: challenges and reference points

M.K. Mantashyan

Oles Honchar Dnipro national university, Dnipro, Ukraine

In contemporary Ukraine after the events of 2013 – 2014 years a lot of attention is paid to the problem of political stability in the context of numerous threats. Moreover, political stability in Ukrainian democratic conditions leads to public sceptical attitude due to the permanent conflict interactions, preconditions for authorities' conflict, free representation of political interests. However, political stability is a basement for policy's institutional infrastructure, its complications and the transition to a new level. Political modernization has traditionally represented the necessity of the renewal of the political system which should bring it to the level of the best world standards. The political progress and sustainable functional democracy are inaccessible, contrary to the fact that Western societies always improve their political relations and get further progress. Thus, in such circumstances, the driving modernization process reveals to be the possibility of achieving status quo in gaining visible political and social changes within one generation.

It has been outlined in the paper that states in conditions of political transformation can not change political institutions immediately within one electoral term. The challenges to the political stability in the transition period are the lack of political will, resources and lack of external support. However, a key problem, connected with these elements, requires further empirical recording and thorough study. Political transformations in Central and Eastern Europe have shown that, despite the consistency and changeable events in the country, it is essential to keep stability model, typical for «institutional concept» of political system. The list of factors that may affect the success or failure of political stability in terms of modernization can include challenges or requests to the institutional capacity and management components of the political system.

Specificity of contemporary Ukraine is that the country has to fulfil a number of political transition programs, and to maintain the stability of the chosen model, which is generally consistent with the model in Central and Eastern Europe.

The aim of the article is to clarify the characteristics of political stability, political management development and institutional challenges in the ongoing modernization period. The objective of the research is to outline adaptation mechanisms in conditions of the dual dynamics of the political system.

To sum up, compensatory mechanisms of the political stability in conditions of the ongoing modernization should accelerate the development of civil society within the absence of a stable and adaptive political community. Challenges to political stability should be compensated by creativity and optimality of the authorities' activities.

Prospects for further consideration of problems, being raised in this paper, are as following: to determine the socio-cultural constraints of the institutional adaptability of the political system.

Keywords: political stability, challenges, adaptive mechanisms, social environment, political creativity

Цитування даної статті: Манташян М.К. Політична стабільність в умовах наздоганяючої модернізації: виклики та орієнтири / М.К. Манташян // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 5(145). – С. 55-60.

Citation of this article: Mantashyan, M.K., 2017. Politychna stabil'nist' v umovakh nazdohanyayuchoyi modernizatsiyi: vyklyky ta oriyentyry [Political stability in conditions of overtaking modernisation: challenges and reference points]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 5(145), 55-60. doi:10.15421/171775 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 04.04.2017

Политическая стабильность в условиях догоняющей модернизации: вызовы и ориентиры

М.К. Манташян

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, Украина

В статье устанавливается специфика вызовов политической стабильности в условиях догоняющей модернизации, раскрываются особенности взаимосвязи процесса демократических реформ и сохранения общественной модели. Выясняется значение социальной цены реформ для внутренней общественной поддержки политической стабильности. Доказано, что политические преобразования в странах Центральной и Восточной Европы, несмотря на последовательность и изменение событий в конкретных странах, сохранили стабильность модели, которая характерна для исторической концепции политической системы. Установлен перечень факторов, которые могут повлиять на успех или неуспех политической стабильности в условиях модернизации. Определены направления переосмысления парадигмы функционирования органов публичного управления и представительства на локальном уровне. Определены параметры качества демократических преобразований, их глубину и укорененность в обществе. Определяются компенсаторные механизмы нарушения политической стабильности в условиях модернизации догоняющего. Охарактеризована зависимость политической стабильности в условиях догоняющей модернизации от этапа преобразований, от завершенности реформ, от политической воли участников политического процесса. Выяснена роль социокультурной матрицы для реформированных институтов и направлений преобразования страны в целом.

Ключевые слова: политическая стабильность; вызовы; адаптивные механизмы; общественная среда; политическая креативность

Постановка проблеми. У сучасній Україні проблемі політичної стабільності надається значна увага через низку загроз, перед якими перебуває держава після подій 2013 – 2014 років. Політична стабільність у демократичних умовах викликає скептичне ставлення через наявність постійних конфліктних взаємодій, можливостей змагання за владу, вільного представництва політичних інтересів. Водночас політична стабільність є структурною передумовою розвитку інституційної інфраструктури політики, її ускладнення та переходу на новий рівень. Політична модернізація традиційно розуміється як таке оновлення політичної системи, яке виводить її на рівень кращих модерних світових зразків. При цьому орієнтир політичного прогресу і функціональної сталості демократії є фактично недосяжним, оскільки західні суспільства постійно вдосконалюють свої політичні відносини й еволюціонують надалі. У таких умовах відбувається наздоганяюча (навздогінна) модернізація, коли та чи інша країна, крім збереження статус-кво, повинна здійснити масштабні сутнісні зміни. Можливість досягнення відчутних політичних змін протягом одного покоління є також ознакою якісних перетворень у суспільстві. При цьому слід розуміти, що держави в умовах політичних трансформацій не можуть змінити політичні інститути одразу протягом однієї виборчої каденції.

Викликами політичній стабільності у перехідний період є брак політичної волі ресурсів та брак зовнішньої підтримки. Водночас подібні елементи потребують подальшої емпіричної фіксації та ґрунтовного дослідження. Політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи довели, що, незважаючи на послідовність і зміну подій у конкретних країнах, зберігається стабільність моделі, яка характерна для істонівської концепції політичної системи. Цей перелік чинників, які можуть вплинути на успіх або неуспіх політичної стабільності в умовах модернізації. Вони можуть бути представлені як виклики або запити до спроможності інституцій-

ної та управлінської складових політичної системи.

Специфіка розвитку сучасної України полягає в тому, що наша країна має здійснити низку політичних перетворень програмного рівня, а також зберегти стійкість обраної моделі, яка загалом є співставною із моделлю країн Центральної та Східної Європи.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці розгорнули широку панораму істотних аспектів, які відображають специфіку навздогінної модернізації. Зокрема, важливий внесок був зроблений такими вітчизняними науковцями, як Г. Зеленько [1-2], Ю. Мислюк [4], В. Опанасюк [5], О. Семченко [7], В. Смірнова [8], Є. Широкова [11]. Однак, проблема потребує додаткового вивчення з точки зору викликів навздогінній політичній модернізації у трансформаційних країнах.

Метою дослідження є з'ясування особливостей політичної стабільності у країнах наздоганяючої модернізації та притаманних цим ситуаціям управлінських та інституційних викликів. Завданням є розкриття адаптаційних механізмів в умовах подвійної динаміки політичної системи.

Виклад основного матеріалу. Політична стабільність в умовах наздоганяючої модернізації має не лише інституційні, але й соціокультурні аспекти. Стабільність як цінність формується як чинник політичної свідомості еліт і має у певний період часу. Відповідно до ціннісного підґрунтя визначаються конкретні політичні дії у порядку денному політичних сил інститутів влади. Іншим сценарієм є стихійне встановлення стабільності у відносинах між політичними силами зв'язку з тим, що всі учасники політики є задоволеними існуючим статус-кво. Як зауважує О. Седляр, «ключове завдання більшості країн перехідного типу – трансформувати сучасну економіку. І не тільки в напрямі скорочення дистанції від розвинених країн, але й у сфері закладання нових якісних ознак подальшого цивілізаційного поступу, побудові інноваційно-технологічного укладу, який фактично є виміром здійснення прогресивних

змін» [6, с. 26]. Однією з макрополітичних умов політичної стабільності є національна модель модернізації, яка передбачає певний курс реформ відповідно до суспільних потреб. Однак, практика політичної модернізації відіграють зовнішні зразки, які визначають орієнтири політичного поступу. Політична стабілізація в умовах модернізації навздогін може виступати як проміжний етап у здійсненні реформ: коли сили для наступного етапу ще не накопичилися та немає змоги просувати питання модернізації до загальнонаціонального порядку денного. Як свідчить досвід багатьох постсоціалістичних країн (див.: [12]), чинником навздогінної модернізації слугувала діяльність міжнародних організацій. Подекуди мав місце прямий тиск з метою пришвидшення реформ. В окремих країнах надмірне захоплення зарубіжними зразками та тиск з боку міжнародної спільноти призвели до зворотних наслідків – поширення індигенізаційних процесів та зворотного напрямку у політичному реформуванні країни. Як вважає вітчизняний фахівець О. Седляр, «реалізація стратегії навздогінної модернізації заснована на «психології ксерокса», яка заважає самоідентифікації держави та самовільному вибору шляхів подальшого розвитку. В таких умовах сліпе копіювання інститутів та досвіду інших країн може призвести до неприживання чужорідних елементів та, відповідно, їх неефективної функціональності, оскільки вони не відповідають особливим ідентифікаційним характеристикам економічного, соціального, політичного, культурного та іншого стану українського суспільства» [6, с. 27].

Актуальність політичної модернізації для політичної стабільності кожної окремої країни визначається її внутрішніми потребами. Однак, поряд із визначенням політичної стабільності як періоду накопичення ресурсів у суспільстві для певного етапу реформ, вона може бути актуальною й для функціонування інституційної системи. При цьому процеси соціально-економічного зростання вимагають встановлення певних незмінних правил гри на тривалій період. Навіть умови змагальної політики вимагають періодичності електоральних циклів, підзвітності інститутів влади тощо. Стабільність у значенні передбачуваності є необхідною умовою масштабних реформ. Як стверджує О. Седляр, «держави, які знаходяться позаду провідної когорти, повинні впроваджувати в життя модель випереджальної модернізації. Лише вона здатна здійснити прорив у розвитку та вибудувати швидкими темпами постіндустріальне суспільство» [6, с. 27].

Навздогінна модернізація в країнах нової демократії передбачає наявність певних орієнтирів і запозичень. Однак, умови політичної конкуренції у поставторитарний період рідко передбачають самообмеження політичних сил у досягненні впливу й домінування у владній системі. Це в значній мірі порушує баланс та відновлює постійну кризовість у політичному полі. У такому випадку важливим аспектом є набуття політичною стабільністю рис динамічної рівноваги між політичними силами та інститутами, яка буде зберігати умови для соціально-економічного

зростання. «На сьогоднішній день в політологічній науці немає єдиної теорії, яка б пояснювала закономірність становлення і розвитку демократії», – вважає О. Туровець [9, с. 329].

Важливим аспектом політичної стабілізації в умовах навздогінної модернізації є узгодження темпів розвитку політичної та економічної сфер суспільства. Як свідчить досвід багатьох постколоніальних країн, реалізація інституційно-демократичних реформ не приводила до зростання добробуту населення. Так само стрімкий економічний розвиток в умовах деяких напіваторитарних режимів заперечував політичну активізацію великих соціальних груп. Події Арабської весни 2011 року засвідчили, що модернізація окремих секторів за умови граничної відсталості інших, спричиняє хвилю політичних протестів та руйнує перспективи подальшого зростання. Країни Північної Африки та Близького Сходу й досі перебувають у стані нестабільності і внутрішніх конфліктів. Вони не можуть знайти шлях до повернення до орієнтирів модернізації. Кожна з цих держав потребує відновлення політичної стабільності на новому етапі свого розвитку. Як наголошує О. Туровець, типовою стала фрагментарна модернізація, яка проявляється у неузгодженості розвитку економічної і політичної сфер. Це пов'язано з тим, що модернізація породжує цілий комплекс соціальних і політичних проблем. Надії на зовнішню фінансову допомогу не завжди бувають виправданими. Ресурси для модернізації шукаються всередині суспільства, що передбачає появу груп населення, які «прогали» і не зуміли адаптуватися до нових відносин. Різке майнове розшарування, крах очікувань приводять до зростання політичної активності мас, мітингової стихії, що сприяє вибуху суспільної нестабільності [9, с. 330].

Викликом стабільності політичної системи в умовах наздоганяючої модернізації є певна дисфункційність інститутів управління та інститутів представництва. Із зміною старої парадигми втрачаються зв'язки між політичними силами, владою і суспільством, які існували за умов попереднього політичного режиму. Як наслідок, політична система шукає інші засоби й шляхи збереження моделі. Як вважає О. Туровець, синдром модернізації – це протиріччя між процесом диференціації, вимогами рівності та здатністю політичної системи до інтеграції. Вирішення проблеми подолання «синдрому модернізації» вимагає організаційного й теоретичного забезпечення модернізаційного процесу, що передбачає, насамперед, визначення та вирішення основних його проблем [9, с. 332-333].

Ознаки модернізації як стійкої і цілеспрямованої діяльності втілюються у процесах реформ, які здійснюються на різних рівнях. Приклад сучасної України засвідчує, що основна суб'єктність реформаційного процесу втілена в уряді та парламенті. Цим до певної міри обмежується творчість інших рівнів життєдіяльності суспільства та вирішення магістральних завдань політичних перетворень. Новітні процеси децентралізації спонукають до виявлення позицій місцевими громадами стосовно процесів демократизації. Разом з тим, як свідчить досвід розвинених

демократичних країн, сталість інститутів представництва й управління визначається на основі широкої участі громадських суб'єктів, навіть окремих індивідів, у політичному житті суспільства. Як зауважує О. Туровець, «проблемою політичної модернізації сучасної України є налагодження системи постійного зворотного зв'язку й діалогу між представниками владних структур і населенням, збільшення числа індивідів, які мають не лише право, а й реальну можливість бути почутими під час винесення політичних рішень» [9, с. 334].

В умовах наздоганяючої модернізації процес утвердження нової моделі політико-інституційних взаємодій забезпечується, серед іншого, на основі взаємодії політичної системи та соціального середовища. Для демократії і ринкової економіки таким середовищем виступає середній клас, який, з одного боку, легітимізує діючий політичний порядок, з іншого боку – надає кадрову та електоральну підтримку демократичним інституціям. Відсутність середнього класу визначає нестабільність політичної системи через розбалансованість вимог і незадоволеність потреб провідних соціальних верств. Як вважає вітчизняний фахівець В. Шедяков, «якщо на Заході довгі роки формування прийнятних і перспективних для нього соціальних спільнот створили органічний (і тому комплексний, об'ємний і цілісний) тип соціальної цілісності, то у нас спроби калькування його дають різнобій по різних осях: доходів, споживання, оцінок спроможності по різних моделях, ідеології і перевагах, поведінкових моделях і так далі» [10].

Динамічна політична стабільність в умовах наздоганяючої модернізації передбачає демократизацію всіх сфер життєдіяльності суспільства. Контроль над економічними, соціальними і культурними процесами, властивий авторитарним і тоталітарним режимам, усувається. Це передбачає перетворення відповідних інституцій. Фактично інституційна підсистема будується знову, набуває нових якостей, які мають риси самоорганізації та не потребують втручання влади. Саме автономність соціально-економічних процесів у суспільстві, певною мірою, забезпечує їх від неконтрольованого владного впливу та помилок з боку інституцій управління. На думку В. Шедякова, «демократія політична, соціальна і економічна, доповнюючи одна одну сторони процвітання країни, її бурхливого господарського розвитку та перемоги в конкурентному змаганні: дух підприємництва свідомо орієнтований на прогрес, а не підтримку статус-кво; водночас він є строго реалістичним, що вкрай суттєво при побудові Проекту, пошуку нових можливостей для розвитку країни» [10].

Поряд із впливом середнього класу та нейтралізацією аномії основних сфер життєдіяльності суспільства, успішність демократичних реформ наздоганяючої модернізації має бути забезпечена через формування відповідної ціннісної структури, яка стає основою мотивації політичної діяльності населення. Нові соціально-психологічні настанови, які зможуть, з одного боку, укріплювати демократичні практики (наприклад, участь у виборах та заміщенні виборних посад), мають спиратися на зростання соціальних

стандартів та зміні життя населення. Без дієвих компенсаторів соціальної ціни реформ політична дестабілізація буде ставати постійно відновлюваним станом системи. Як стверджує В. Шедяков, «соціальної стабільності може загрозувати розрив доходів крайніх децильних груп населення. Крім того, використання соціального середовища як стимулу економічного середовища потребує посилення етичних основ життя, цінності кваліфікованої праці, рівня культури населення – загального та духовного виробництва» [10].

Наздоганяюча модернізація, за позицією дослідниці Г. Зеленько, визначає багатоаспектність реформування інституційного блоку політичної системи. Реформаторам доводиться вирішувати одразу багато питань, в тому числі, призначати траєкторії діяльності владних інститутів і політичних сил. За умови перезавантаження системи може виникати гібридність, тобто наявність низки властивостей, притаманних як одним типам режимів, так і іншим. Тривалий час може зберігатися транзитивність та неусталеність правил гри та режимів функціонування. За таких умов для політичної стабільності найважливішим аспектом є збереження гібридності політичного режиму як його основної, так би мовити, автоімунної властивості. Як вважає Н. Ковадло, характерними рисами для формування і функціонування гібридного режиму загалом і України як його варіанта зокрема. Для цього ряду країн властива недорозвиненість нових інституціональних компонентів влади і переважання особистісних факторів у політичному управлінні, тобто живучість наслідків авторитарних режимів «партій-держави», подрібненість і різноманіття компонентів політичного поля [3, с. 197].

Перехідний тип політичної стабільності визначає актуальність взаємодії політичної системи із зовнішнім середовищем. За умов комунікаційної революції ці зв'язки стають більш щільними й безпосередніми. Водночас постає питання якісних зв'язків реальної, а не удаваної трансляції потреб, вимог і підтримки з боку громадян та владних і представницьких інституцій. У цілому, це актуалізує виклики-проблеми інституційного розгортання, взаємодії із соціальним середовищем, питання розвитку мереж громадянського суспільства, переходу громадянської активності на новий рівень. Потребує переосмислення парадигма функціонування органів публічного управління та представництва на локальному рівні. Зазначені параметри свідчать про якість демократичних перетворень, їх глибину і укоріненість у суспільстві. На думку Н. Ковадло, «соціальні мережі виконують роль каналів, якими здійснюється обмін різними ресурсами як між учасниками одного поля, так і між різними полями; при обміні ресурсами в них функціонують взаємодії, які можуть бути симетричними й асиметричними» [3, с. 198].

Крім контактів між центрами управління та представництва, важливим аспектом забезпечення динамічної демократичної стабільності у країнах наздоганяючої модернізації є проблема якості еліт. Ця проблема розпадається на декілька підрівнів, серед яких: здатність еліт ухвалювати ситуативні рішення, включеність еліт до національної традиції політич-

ного менеджменту, врешті, легітимність еліт у межах формування соціальної структури тієї чи іншої перехідної країни. Наздоганяюча модернізація висуває щодо еліт трансформаційних країн завищені вимоги. Вони мають бути освіченими, досвідченими та такими що мають значну ерудицію й стратегічне мислення. Згідно з Н. Ковадло, поки що не з'явилася еліта, яка б дійсно здійснювала політичну й економічну модернізацію. Слід змінювати багато аспектів у політичній системі, провести інституціональні зміни в наборі еліт, однак найперше нашій державі потрібно все-таки визначитися у векторі політичного розвитку [3, с. 203].

Таким чином, політична модернізація для країн, які намагаються наздогнати інші країни, що модернізуються, або країни сталої демократії, виступає завданням, яке вимагає цілеспрямованого напруження сил та зміни внутрішньої якості політичної системи. Політична стабільність у цій низці параметрів посідає одне з провідних місць, оскільки система, яка перебуває у постійному русі, має переживати періоди накопичення енергії для наступних етапів та осмислювати можливості й ресурси. Наявність політичної стабільності у період навздогінної модернізації залежить від якості політичних інститутів і процесів. Провідного значення набувають компенсаторні механізми, які мають нівелювати тиск соціальної ціни реформ, а також забезпечити швидке збільшення зростання добробуту населення. Також визначальними для політичної стабільності є визначення моделі системи та її адаптивності в умовах тиску зовнішніх чинників.

Висновки. Детермінантами політичної стабільності в умовах політичної модернізації, згідно з класичними уявленнями, є динаміка політичних перетво-

рень, збереження послідовності та соціокультурного коду. Всі процеси інституційних перетворень мають багаторазово пришвидшуватися та бути пов'язаними з певними етапами політичних трансформацій.

Політична стабільність в умовах наздоганяючої модернізації залежить від етапу перетворень, від завершеності реформ, від політичної волі учасників політичного процесу. Конкуренція між політичними силами, яка є звичною для усталених демократій в умовах наздоганяючої модернізації, може перетворитися на чинник «відкату» в реформах або зворотного руху за шкалою модернізації. Висока соціальна ціна реформ визначає нестабільність зовнішнього середовища політичної системи навіть за наявності формальних ознак і важелів демократичної рівноваги. Наявність позасистемних і маргінальних чинників також може спричинити нестабільність ситуації. Розвиток сучасної України засвідчив, що викликами для політичної стабільності можуть бути не лише невідповідність соціокультурної матриці новим реформованим інститутам і напрямкам перетворення країни в цілому, але й специфіка правил політичної гри, які постійно змінюються та яких не дотримуються основні гравці. Компенсаторними механізмами для політичної стабільності в умовах наздоганяючої модернізації мають бути випереджаючий розвиток громадянського суспільства за відсутності стійкої та адаптивної політичної громадськості. Виклики політичної стабільності мають компенсуватися креативністю та оптимальністю дій влади, яка прогнозує розвиток системи на довго- та середньострокову перспективу. Перспективи подальшого розгляду проблеми, порушеної в даній статті, є визначення соціокультурних обмежувачів інституційної адаптивності політичної системи.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Зеленько Г., 2013. Суспільна солідарність в Україні в контексті функціональності політичних інститутів: формальність і реальність. *Studia politologica Ucraino-Polona* 3, 280–288.
2. Зеленько Г. І., 2003. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України. К.: «Критика».
3. Ковадло Н. П., 2011. Дихотомія цінностей політичного традиціоналізму й модернізму у світоглядному коді представників вітчизняної еліти. *Політологічні записки* 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2011_4_18.
4. Мислюк Ю.В., 2012. Гібридність політичної системи України: на шляху до модернізації. *Прикарпатський вісник НТШ. Сер.: Думка* 3, 196–204.
5. Опанасюк В. В., 2015. Ризики модернізації: політична стабільність напередодні реформ в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України* 2, 299–311.
6. Седляр М. О., 2014. Модернізаційний вибір: наздоганяти чи випереджати. *Економіка розвитку* 3, 24–28.
7. Семченко О. А., 2015. Політична модернізація як ресурс створення позитивного іміджу держави. *Політикус* 1, 49–51.
8. Смірнова В.О., 2014. Політична воля як модернізаційний ресурс влади і запорука успіху політичних реформ. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Сер. 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін* 15, 20–27.
9. Туровець О. В., 2013. Політичні модернізації в Україні: історія та сучасність. *Актуальні проблеми політики* 50, 329–335.
10. Шедяков В. С., 2012. Маяки середнього класу в політичному процесі, або Формування середнього класу в системі модернізації країни та визначенні якості суспільної безпеки. *Політологічні записки* 6. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_6_9.
11. Широкова Є. О., 2013. Політична модернізація: теоретичні моделі та досвід України *Вісник Одеського національного університету. Сер.: Соціологія і політичні науки* 18, 2(2), 108–118.
12. Юськів М. В., 2013. Політична модернізація в країнах пострадянського простору [Держава і право]. Сер.: *Юридичні і політичні науки* 62, 497–504.

REFERENCES:

1. Zelen'ko, H., 2013. Suspil'na solidarnist' v Ukrayini v konteksti funktsional'nosti politychnykh instytutiv: formal'nist' i real'nist' [Social solidarity in Ukraine in the context of political institutions function: formality and reality]. *Studia politologica Ucraino-Polona* 3, 280 – 288 (in Ukrainian).
2. Zelen'ko, H.I., 2003. «Navzdohinna modernizatsiya»: dosvid Pol'shchi ta Ukrayiny. [«Overtaking modernization»: Experience of Poland and Ukraine]. K.: «Krytyka», 215 (in Ukrainian).
3. Kovadlo, N.P., 2011. Dykhotomiya tsinnostey politychnoho tradytsionalizmu y modernizmu u svitohlyadnomu kodi predstavnykiv vitchyznyanoi elity [The dichotomy of values of political traditionalism and modernism in ideological code of representatives of the national elite]. *Politolohichni zapysky* 4. Access mode http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2011_4_18 (in Ukrainian).
4. Myslyuk, Yu. V., 2012. Hibrydnist' politychnoyi systemy Ukrayiny: na shlyakhu do modernizatsiyi [Hybride political system of Ukraine, on the way to modernization]. *Prykarpat-s'kyi visnyk NTSh. Ser.: Dumka* 3, 196 – 204 (in Ukrainian).
5. Opanasyuk, V. V., 2015. Ryzky modernizatsiyi: politychna stabil'nist' naperedodni reform v Ukrayini [Risks modernization, political stability eve of reforms in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny* 2 299 – 311 (in Ukrainian).
6. Sedlyar, M.O., 2014. Modernizatsiynyy vybir: nazdohanyaty chy vyperedzhaty [Modernization choice to catch up or stay ahead]. *Ekonomika rozvytku* 3, 24 – 28 (in Ukrainian).
7. Semchenko, O. A., 2015. Politychna modernizatsiya yak resurs stvorennya pozytyvnoho imidzhu derzhavy [Political modernization as a resource for creating a positive image of the state]. *Politykus* 1, 49 – 51 (in Ukrainian).
8. Smirnova, V. O., 2014. Politychna volya yak modernizatsiynyy resurs vlady i zaporuka uspikhu politychnykh reform [Political will as modernization resource power and success of political reform]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannya sotsial'no-politychnykh dystyplin* 15, 20 – 27 (in Ukrainian).
9. Turovets', O. V., 2013. Politychni modernizatsiyi v Ukrayini: istoriya ta suchasnist' [Political modernization in Ukraine: history and modernity]. *Problemy polityky* 50, 329 – 335 (in Ukrainian).
10. Shedyakov, V. Ye., 2012. Mayaky seredn'oho klasu v politychnomu protsesi, abo formuvannya seredn'oho klasu v systemi modernizatsiyi krayiny ta vyznachenni yakosti suspil'noyi bezpeky [Lighthouses class in the political process, or a middle class in the system modernization and determining the quality of public safety]. *Politolohichni zapysky* 6. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_6_9. (in Ukrainian).
11. Shyrokova, Ye.O., 2013. Politychna modernizatsiya: teoretychni modeli ta dosvid Ukrayiny [Political modernization: theoretical models and the experience Journal of Ukraine]. *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Sotsiolohiya i politychni nauky* 18, 2(2), 108 – 118. (in Ukrainian).
12. Yus'kiv, M.V., 2013. Politychna modernizatsiya u krayinakh postradyans'koho prostoru [Political modernization in the countries of post-Soviet]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky* 62, 497 – 504 (in Ukrainian).

Манташян Мгер Каренович – аспірант
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: mantamger@i.ua

Mantashyan Mher K. – postgraduate
The Oles Honchar Dnipro national university
Address: 72, Gagarin av., Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: mantamger@i.ua